

Kommunene
Fylkeskommunene
Fylkesmennene
Statlige skoler
Privatskoleorganisasjonene

UDIR-10-2009

Rett og plikt til opplæring for beboere/pasienter i barnevern- og helseinstitusjoner

1. Innledning

Dette rundskrivet omhandler retten til opplæring for elever som etter vedtak er plassert i institusjon etter barnevernloven, samt retten til opplæring for pasienter i helseinstitusjoner.

Tilbakemeldinger fra sektoren, samt felles nasjonalt tilsyn for 2008, har gitt indikasjoner på at retten til opplæring for denne elevgruppen praktiseres forskjellig, og at deler av praksisen må korrigeres for å komme innenfor opplæringslovens rammer.

I dette rundskrivet blir det foretatt en gjennomgang av de sentrale rettsreglene som regulerer dette feltet;

- **Opplæringsloven § 13-2** - *Plikt for fylkeskommunen til å sørge for grunnskoleopplæring, spesialpedagogisk hjelp og videregående opplæring i institusjoner etter barnevernloven.*
- **Opplæringsloven § 13-3a** - *Plikt for fylkeskommunen til å sørge for grunnskoleopplæring, spesialpedagogisk hjelp og videregående opplæring i helseinstitusjoner.*

Fremstillingen bygger på følgende forarbeider:

- NOU 1995:18 Ny lovgivning om opplæring - "...og for øvrig kan man gjøre som man vil".
- Ot.prp.nr. 46 (1997-98) Om lov om grunnskolen og den videregående opplæringa
- Ot.prp. nr. 55 (2008-09) Om lov om endringer i opplæringslova og privatskolelova

I tillegg vil en del særlige problemstillinger knyttet til fylkeskommunens ansvar og opplæring i hjemmet bli gjennomgått, samt en del andre relevante bestemmelser i opplæringsloven og i forskrift til opplæringsloven.

Postadresse:
Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO
Besøksadresser:
Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

2. Generelt om rett og plikt til opplæring for beboere/pasienter ved barnevern- og helseinstitusjoner

Som utgangspunkt vil Utdanningsdirektoratet slå fast at beboere i barneverninstitusjoner og pasienter i helseinstitusjoner uavkortet beholder sine rettigheter etter opplæringsloven med forskrifter i den tiden de er i institusjonen, blant annet når det gjelder omfang og innhold i opplæringen.

Det fremgår av opplæringsloven §§ 13-2 og 13-3a at det er fylkeskommunen der institusjonen ligger som er faglig, juridisk og økonomisk ansvarlig for at beboere/pasienter på institusjon får oppfylt sine rettigheter etter opplæringsloven. Dette innebærer at fylkeskommunen blant annet har plikt til å oppfylle de rettighetene elevene har etter opplæringsloven med forskrifter, herunder retten til å gå på nærskolen, spesialundervisning, retten til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø og skyss. Fylkeskommunens ansvar omfatter:

- Spesialpedagogisk hjelp til barn før opplæringspliktig alder (opplæringsloven § 5-7)
- Grunnskoleopplæring for barn i opplæringspliktig alder (kap. 2 i opplæringsloven)
- Videregående opplæring (kap. 3 i opplæringsloven)
- Opplæring spesielt organisert for voksne (kap. 4A i opplæringsloven)

Dersom det er mulig, vil elever som tas inn i institusjon kunne fortsette skolegangen på sin hjemskole. Dette vil særlig gjelde elever i barneverninstitusjoner. I motsatt fall vil eleven gå på en skole i nærheten av institusjonen eller på en skole tilknyttet selve institusjonen. Utdanningsdirektoratet vil understreke at en beboer/pasient i institusjon som hovedregel vil ha rett til å fortsette på nærskolen, enten dette er elevens tidligere skole eller en skole i nærheten av institusjonen, jf. opplæringsloven § 8-1 første ledd. Fylkeskommunen må i så fall inngå et samarbeid ved skriftlige avtaler med de aktuelle kommunene vedrørende det konkrete opplæringstilbudet. Dette vil i så fall innebære en delegering av det praktiske opplæringsansvaret fra fylkeskommunen til kommunen. Fylkeskommunen kan imidlertid ikke ved delegering frasi seg det overordnede ansvaret for at beboernes/pasientens rettigheter etter opplæringsloven oppfylles.

Også beboere i barneverninstitusjoner kan gjennomføre grunnskoleopplæringen i en privat skole, dvs. enten en privat grunnskole med rett til statstilskudd eller en privat grunnskole som er godkjent etter § 2-12. Inntak i en privat grunnskole forutsetter at det foreligger søknad/samtykke fra de som har foreldreansvaret, ev. søknad/samtykke fra beboer over 15 år, jf. barneloven §§ 30 og 32. Det er da den private skolen som har ansvaret for eleven, se bl.a. privatskoleloven § 5-2. Tilsvarende gjelder for pasienter i helseinstitusjoner så langt det er praktisk mulig.

Utdanningsdirektoratet vil presisere at plikten til grunnskoleopplæring også gjelder barn og unge i institusjon, jf. opplæringsloven § 2-1. Dersom eleven har uberettiget fravær fra opplæringen, kan foreldrene eller den som har omsorgen for barnet holdes ansvarlig. Fravær som eleven eller foreldrene er skyld i vil ikke kunne kreves kompensert på et senere tidspunkt. Det samme gjelder alt kortere fravær, herunder fravær grunnet sykdom, jf. NOU 1995:18 s. 97 og Ot.prp. nr. 46 (1997-98) s. 153.

Ved langvarige fravær som eleven eller foreldrene ikke selv er skyld i, kan fylkeskommunen eller kommunen ha plikt til å gi eleven opplæring et annet sted enn i

Postadresse:
Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO
Besøksadresser:
Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

skolen, for eksempel hjemme hos eleven eller på en institusjon dersom eleven oppholder seg der, se nærmere pkt. 5 nedenfor. Det følger imidlertid av opplæringsloven kap. 9a at skolene må tilpasse opplærings situasjonen, også for syke eller funksjonshemmede, slik at elevene i størst mulig grad kan motta opplæring på skolen.

Den/de som har foreldreansvaret/omsorgen for et barn må gis anledning til å uttale seg om hvorvidt barnet har forutsetninger for å følge normal opplæring også når barnet er på institusjon, jf. barneloven § 30.

3. Nærmere om fylkeskommunens plikt til å sørge for opplæring i institusjoner etter barnevernloven, jf. opplæringsloven § 13-2

3.1. Ansvar for å oppfylle retten til opplæring m.v.

Som nevnt ovenfor fastsetter opplæringsloven § 13-2 første ledd at fylkeskommunen der institusjonen ligger skal oppfylle opplæringsretten for barn og unge som er i institusjon på grunnlag av vedtak etter barnevernloven.

Ansvar for barn og unge i institusjoner som den statlige regionale barnevernmyndigheten (Bufetat) har ansvar for etter barnevernloven § 5-1, og barn og unge i private og kommunale institusjoner etter barnevernloven § 5-8.

Direktoratet er kjent med at det hender at regional barnevernmyndighet overfører beboere i institusjon til særskilte forsterkede fosterhjem som har omsorg for barnet på vegne av institusjonen, og at det dermed kan oppstå usikkerhet om det er kommunen eller fylkeskommunen som er ansvarlig for opplæringen. Barnevernloven § 4-22 definerer fosterhjem som "private hjem som tar i mot barn til oppfostring [...]" Et hjem som faller inn under barnevernloven § 4-22 er et fosterhjem uavhengig av hvilken betegnelse som brukes om hjemmet; beredskapshjem, familiehjem, ungdomshjem, fosterhjem. I henhold til barnevernloven vil det videre være slik at en tilknytning til en statlig eller privat institusjon eller et administrasjonssenter eller lignende, heller ikke endrer hjemmets status som fosterhjem. Direktoratet vil derfor understreke at barnet fysisk må bo på institusjonen for at fylkeskommunen skal ha ansvaret for skole- og opplæringstilbudet etter opplæringsloven § 13-2. Dersom barnet bor i et fosterhjem, jf. definisjonen i barnevernloven § 4-22, har kommunen ansvaret for grunnskoleopplæringen, jf. opplæringsloven § 13-1. Når det gjelder det økonomiske ansvaret for opplæring for barn i fosterhjem utenfor bostedskommunen, vises det til forskrift til opplæringsloven § 18-1 bokstav b.

Når det gjelder ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere i omsorgsinstitusjon, vises det til direktoratets brev datert 08.07.09. Se lenke til brevet [her](http://udir.no/upload/Lov_regelverk/tolkningsuttalelser/ansvar_asyl_omsorgssentra.pdf).
(http://udir.no/upload/Lov_regelverk/tolkningsuttalelser/ansvar_asyl_omsorgssentra.pdf)

Postadresse:
Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO
Besøksadresser:
Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

3.2. Opplæringsrettens innhold og omfang

Beboere i barneverninstitusjoner skal i utgangspunktet ha et ordinært opplæringstilbud. Det understrekes at beboernes rettigheter til opplæring etter opplæringsloven gjelder uavkortet i institusjon. Dette betyr at skolevirksomheten i institusjonene er omfattet av de samme lov- og forskriftsbestemmelser som ordinære grunn- og videregående opplæring. Beboerne i institusjon har således rett på opplæring i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet, herunder fag- og timefordeling og opplæring i kompetansemålene i alle fag, jf. forskrift til opplæringsloven kap. 1.

3.3. Lokaler og utstyr

Dersom opplæringen skjer i institusjon, skal institusjonen sørge for nødvendige lokaler til formålet. Lokalene som benyttes skal for det første oppfylle alminnelige tekniske og sikkerhetsmessige krav i plan- og bygningsloven og forskrift om miljørettet helsevern. Videre skal lokalene være i samsvar med de krav som opplæringsloven kap. 9a setter til elevenes fysiske miljø. Det vises blant annet til § 9a-1 som sier:

Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.

Institusjonens eier har også ansvaret for å stille til rådighet nødvendige tilleggsrom som kreves i opplæringen, for eksempel personalrom.

Nevnte lovbestemmelse gir beboerne et rettskrav på et skolemiljø tilsvarende det som kreves i ordinær opplæring. Institusjonen kan ikke la være å oppfylle retten til et godt skolemiljø under henvisning til økonomi. Institusjonen kan heller ikke kreve at fylkeskommunen betaler for leie av lokalene i forbindelse med opplæringen.

Det er imidlertid fylkeskommunen som skal skaffe beboerne nødvendig undervisningsmateriell og utstyr, jf. opplæringsloven § 2-15 og 3-1 niende ledd, § 4A-1 siste ledd og § 4A-3 fjerde ledd.

3.4. Refusjon

Det følger av opplæringsloven § 13-2 første ledd at fylkeskommunen der institusjonen ligger har rett til refusjon av utgifter til opplæringen fra fylkeskommunen der barnet eller den unge er bosatt på det tidspunkt det blir gjort vedtak om plassering. Hensikten med refusjonsreglene er å utjevne de økonomiske konsekvensene ved at noen fylkeskommuner har flere barnevernsinstitusjoner enn andre. Det økonomiske oppgjøret mellom fylkeskommunene er nærmere regulert i forskrift til opplæringsloven § 19-7 der det heter:

Reglane her gjeld satsar for refusjon av utgifter til opplæring som fylkeskommunen, der ein institusjon etter barnevernlova ligg, har rett til etter opplæringslova § 13-2 andre ledd.

Postadresse:
Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO
Besøksadresser:
Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Jens Kristian Jebsen og Kristin Holma Andersen

Fylkeskommunen, der ein institusjon etter barnevernlova ligg, kan krevje refusjon av utgifter til opplæringa frå fylkeskommunen der eleven var busett på det tidspunktet det blei gjort vedtak om plassering, etter desse satsane per elev per år:

- a) Kr 83 000 for elevar som ikkje har behov for spesialundervisning etter opplæringslova kapittel 5.
- b) Kr 245 000 for elevar som har moderat behov for spesialundervisning etter opplæringslova kapittel 5.
- c) Kr 485 000 for elevar som har omfattande behov for spesialundervisning etter opplæringslova kapittel 5.

Twist om val av sats kan leggjast fram til avgjerd for fylkesmannen i fylkeskommunen der institusjonen ligg.

Det blir ellers vist til Kunnskapsdepartementets rundskriv F-5/08 – tilgjengelig på departementets hjemmeside:

[http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rundskriv/2008/Rundskriv-F-05-08-
Informasjon-om-endring.html?id=499178](http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/rundskriv/2008/Rundskriv-F-05-08-Informasjon-om-endring.html?id=499178)

4. Nærmere om fylkeskommunens plikt til å sørge for opplæring for pasienter i helseinstitusjoner, jf. opplæringsloven § 13-3a

4.1. Ansvar for å oppfylle retten til opplæring

Som nevnt ovenfor fastsetter opplæringsloven § 13-3a første ledd at fylkeskommunen der institusjonen ligger skal oppfylle retten til opplæring for pasienter i helseinstitusjoner. Dette gjelder institusjoner som eies av et regionalt helseforetak og private institusjoner som har avtale med regionale helseforetak. Fylkeskommunens ansvar gjelder kun for pasienter i institusjonsplasser som regionale helseforetak finansierer. Med regionalt helseforetak menes virksomhet etter lov 15. Juni 2001 nr 93 om helseforetak m.m. § 2 tredje ledd. Bestemmelsen omfatter for det første all statlig spesialisthelsetjeneste organisert i helseforetak, som igjen er eid av de regionale helseforetakene. Videre gjelder den for pasienter ved private helseinstitusjoner innenfor somatikk, psykiatri og rusproblematikk, når institusjonsplassen er finansiert av et regionalt foretak.

Med pasienter menes i denne sammenheng alle med rettigheter etter opplæringsloven som mottar helsehjelp i den aktuelle institusjonen, og som derfor av helsemessige grunner er avskåret fra å motta opplæring innenfor det ordinære opplæringssystemet. Utgangspunktet er at retten til opplæring vil omfatte døgnpasienter. I tillegg kan retten også omfatte dagpasienter og polikliniske pasienter etter en konkret vurdering i det enkelte tilfelle. Dette vil kunne gjelde når pasientens tilknytning til institusjonen kan likestilles med det å være døgnpasient, slik at pasienten av helsemessige årsaker er avskåret fra å motta opplæring innenfor det ordinære opplæringssystemet. Det avgrenses i denne sammenheng mot rett til opplæring i hjemmet på grunn av sykdom, se nærmere om dette under pkt. 5. nedenfor.

Postadresse:
Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO
Besøksadresser:
Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Jens Kristian Jebsen og Kristin Holma Andersen

Etter opplæringsloven § 13-3a siste ledd kan departementet gi nærmere forskrifter eller pålegg i enkelttilfeller om ansvaret til fylkeskommunen. Myndigheten til å gi pålegg er delegert til Utdanningsdirektoratet, og videredelegert til Fylkesmannen av 13.09.07.

4.2. Opplæringsrettens innhold og omfang

Pasienter med rett til opplæring skal i utgangspunktet følge et ordinært opplæringstilbud, det vil si at pasientenes rettigheter til opplæring etter opplæringsloven gjelder uavkortet i institusjon. Dette betyr at skolevirksomheten i institusjonene er omfattet av de samme lov- og forskriftsbestemmelser som ordinær grunn- og videregående opplæring. Pasienter i institusjon har således krav på opplæring i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet, herunder fag- og timefordeling og opplæring i kompetansemålene i alle fag, jf. forskrift til opplæringsloven kap. 1.

Det kan tidvis være vanskelig å avgjøre om et tiltak skal regnes som opplæring eller helsehjelp, både i ordinær skole og i helseinstitusjon. Skillet mellom opplæring og helsehjelp vil ha betydning i forhold til hvilken offentlig myndighet som er juridisk, faglig og økonomisk ansvarlig. Les nærmere om skillet mellom opplæring og helsehjelp i Utdanningsdirektoratets brev av 15.12.08; <http://www.udir.no/Brev/lover-og-regler/tolkningsuttalelser/Forholdet-mellom-opplæringspesialundervisning-og-tiltak-etter-annen-lovgivning/>

På samme måte som i ordinær grunnskole vil plikten til opplæring kunne begrenses av elevens sykdom. Det er ikke fastsatt formelle formkrav for å sykmelde elever fra opplæring, verken i ordinær skole eller i institusjon. På samme måte som i den ordinære skolen, må fylkeskommunen imidlertid kunne dokumentere for ettertiden at pasienter i helseinstitusjoner helt eller delvis ikke har kunnet motta opplæring på grunn av sykdom. Fylkeskommunens opplæringsansvar medfører også at det dokumenteres hvilke tilpasninger og tiltak som er vurdert og iverksatt for å kunne oppfylle opplæringsretten - og plikten.

4.3. Lokaler og utstyr

Dersom opplæringen skjer i institusjon, skal institusjonen sørge for nødvendige lokaler til formålet. Lokalene som benyttes skal for det første oppfylle alminnelige tekniske og sikkerhetsmessige krav i plan- og bygningsloven og forskrift om miljørettet helsevern. Videre skal lokalene være i samsvar med de krav som opplæringsloven kap. 9a setter til elevenes fysiske miljø. Det vises blant annet til § 9a-1 som sier:

Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.

Institusjonens eier har også ansvaret for å stille til rådighet nødvendige tilleggsrom som kreves i opplæringen, for eksempel personalrom.

Nevnte lovbestemmelse gir pasientene et rettskrav på et skolemiljø tilsvarende det som kreves i ordinær opplæring. Institusjonen kan ikke la være å oppfylle retten til et godt skolemiljø under henvisning til økonomi. Institusjonen kan heller ikke kreve at fylkeskommunen betaler for leie av lokalene i forbindelse med opplæringen.

Postadresse:

Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO

Besøksadresser:

Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:

+47 23 30 12 00

Telefaks:

+47 23 30 12 99

E-post:

post@utdanningsdirektoratet.no

Internett:

www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:

7694 05 10879

Org.nr.:

NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Jens Kristian Jebsen og Kristin Holma Andersen

Det er imidlertid fylkeskommunen som skal skaffe pasientene nødvendig undervisningsmateriell og utstyr, jf. opplæringsloven § 2-15 og 3-1 niende ledd, § 4A-1 siste ledd og § 4A-3 fjerde ledd.

4.4. Refusjon

Med virkning fra 1. august 2009 er det i opplæringsloven § 13-3a andre ledd fastsatt en rett til refusjon for utgifter knyttet til opplæring i helseinstitusjoner. Institusjonsfylket har nå rett til å kreve refusjon for utgifter knyttet til opplæring av elever fra andre fylker.

Bakgrunnen for lovendringen er et ønske om å utjevne de forskjeller som måtte oppstå grunnet ulik fordeling av helseinstitusjoner mellom fylkeskommunene. Det er intensjonen at dette skal medvirke til at opplæringen kan komme raskere i gang.

Forslaget er avgrenset til å gjelde pasienter i institusjoner som tilbyr tverrfaglig, spesialisert behandling for rusmiddelavhengige og pasienter i institusjoner innen psykisk helsevern.

Opplæringen skal finansieres av institusjonsfylket. I etterkant vil institusjonsfylket kunne kreve refusjon av bostedsfylkeskommunen til pasienten etter de satser som fastsettes av departementet. Det gjøres oppmerksom på at disse satsene imidlertid ikke alltid vil tilsvare de reelle utgiftene til opplæringen.

Kunnskapsdepartementet har sendt på høring et forslag om ny § 19-8 i forskrift til opplæringsloven, med forslag til refusjonssatser for opplæring av pasienter i helseinstitusjoner utenfor hjemfylke.

Se link til [Ot.prp nr. 55 \(2008-2009\)](http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/otprp/2008-2009/otprp-nr-55-2008-2009-.html?id=552999) for nærmere informasjon:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/otprp/2008-2009/otprp-nr-55-2008-2009-.html?id=552999>

5. Ansvar for opplæring i hjemmet på grunn av sykdom

Retten til grunn- og videregående opplæring oppfylles til vanlig i en skolesituasjon, der normalt fravær grunnet sykdom eller andre forhold ikke utløser handleplikt for kommunen eller fylkeskommunen til å gi opplæring i hjemmet, jf. nærere om dette ovenfor under kap.2.

I NOU 1995:18 pekes det på at både kommunen og fylkeskommunen likevel kan bli forpliktet til å gi opplæring i hjemmet på grunn av elevens sykdom. Utdanningsdirektoratet legger til grunn at dette vil kunne være tilfelle ved langvarige sykdomstilfeller og har i tidligere brev av 02.10.07 trukket frem at dette blant annet kan gjelde elever med ME (myalgisk encefalopati/kronisk umattelsessyndrom). I så fall vil

den fylkeskommunen eller kommunen som har ansvar for å gi den ordinære opplæringen, også kunne ha plikt til å tilby opplæring i hjemmet. Som hovedregel er fylkeskommunens opplæringsansvar for elever i grunnskolen knyttet til elever i institusjon, jf § 13-2 og § 13-3a, mens kommunen er ansvarlig for ordinær grunnskoleopplæring, jf. opplæringsloven § 13-1.

Postadresse:

Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO

Besøksadresser:

Kolstadgata 1, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:

+47 23 30 12 00

Telefaks:

+47 23 30 12 99

E-post:

post@utdanningsdirektoratet.no

Internett:

www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:

7694 05 10879

Org.nr.:

NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Jens Kristian Jebsen og Kristin Holma Andersen

Utdanningsdirektoratet har imidlertid blitt gjort kjent med at barn og unge med langvarig sykdom, som tidligere hadde lengre opphold i institusjon, nå i økende grad får et behandlingstilbud mens de bor hjemme. Dette kan gjelde både innen psykiatri og for eksempel i perioder med kreftbehandling. I forhold til gjeldende regelverk kan det være skjønnsmessige vurderinger som avgjør hvorvidt den enkelte eleven skal regnes som innlagt i institusjon. Denne vurderingen er avgjørende for å få avklart om det er fylkeskommunen eller hjemkommunen som skal ta ansvar for et opplæringstilbud, og om eleven skal få opplæring i institusjonen eller hjemme.

Fylkeskommunen har ansvaret for å holde oversikt over barn i helseinstitusjoner som trenger opplæring, og kommunen skal følge opp elever som er langvarig syke i hjemmet. Der det er tvil om ansvarsforholdene, det vil si om eleven skal få opplæring på grunnlag av innleggelse i institusjon eller i hjemmet på grunnlag av langvarig sykdom, må fylkeskommunen og kommunen løse saken i dialog. Forhold som kan utløse opplæringsplikt for fylkeskommunen er om den aktuelle eleven har vanskeligheter med å delta i det ordinære opplæringstilbudet på grunn av et pasientforhold til en helseinstitusjon etter opplæringsloven § 13-3a. Dersom det ikke oppnås enighet mellom fylkeskommunen og kommunen om hvem som skal følge opp den aktuelle eleven, kan Fylkesmannen gi pålegg om hvorvidt det er fylkeskommunen eller kommunen som er ansvarlig for opplæringen, jf opplæringsloven § 13-3a siste ledd. Det er imidlertid viktig at opplæringen settes i gang så snart som mulig, uansett om fylkeskommunen og kommunen er blitt enige om hvem som har ansvaret for opplæringen.

6. Nærmere om fylkeskommunens plikt til å oppfylle retten til spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp

6.1. Vedrørende spesialundervisning

Så snart som mulig etter inntak i institusjon må fylkeskommunen vurdere om beboeren/pasienten har behov for spesialundervisning. Det fremgår av opplæringsloven § 5-1 at elever som ikke har eller som ikke kan få tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet, har rett til spesialundervisning. Dette innebærer at elever som ikke på tilfredsstillende måte kan nyttiggjøre seg det skoletilbudet fylkeskommunen kan tilby, enten opplæring ved nærskolen eller i institusjonen, vil ha rett til spesialundervisning. Hvorvidt eleven har rett til spesialundervisning, vil kunne være avhengig av om eleven får tilfredsstillende utbytte ved tilretteleggingen av den ordinære opplæringen. Slik tilrettelegging vil kunne være knyttet til lærekrefter, læremetoder, gruppeinndeling, fysiske forhold ved undervisningslokalet m.m.

Retten til spesialundervisning gjelder både elever som ikke har noe utbytte av opplæringen overhodet og elever som har et visst utbytte. Retten er først og fremst knyttet til særskilte opplæringsbehov og omfatter alle typer lærevansker. Rettighetene gjelder uansett hvor funksjonshemmet eleven er.

Det at eleven er for syk til å delta i vanlig opplæring, vil i seg selv ikke innebære noen rett til spesialundervisning. Ved langvarig sykdom bør fylkeskommunen vurdere om det

er hensiktsmessig å fritta eleven fra hele eller deler av opplæringsplikten, jf. opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd og pkt. 2 ovenfor. På samme måte kan det vurderes

---

Postadresse:

Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO

Besøksadresser:

Kolstadgata 1, Oslo

Britveien 4, Molde

Parkgata 36, Hamar

Telefon:

+47 23 30 12 00

Telefaks:

+47 23 30 12 99

E-post:

post@utdanningsdirektoratet.no

Internett:

www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:

7694 05 10879

Org.nr.:

NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Jens Kristian Jebsen og Kristin Holma Andersen

om elev i videregående opplæring bør gis permisjon. I begge tilfeller kan eleven dermed kunne ta igjen tapt opplæring når helsetilstanden tillater det.

Retten til spesialundervisning er knyttet til opplæring i skole. Dersom eleven får opplæring i hjemmet i det offentlige regi, skal det normalt ikke fattes vedtak om spesialundervisning. Her vil opplæringen tilpasses den enkelte eleven slik at spesialundervisning ikke vil være nødvendig.

Det følger av opplæringsloven §§ 13-2 og 13-3a at det er fylkeskommunen som skal fatte enkeltvedtak om spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-1, etter at det er utarbeidet sakkyndig vurdering fra fylkeskommunens PP-tjeneste, jf. §§ 5-3 og 5-6. Beboere/pasienter med spesialundervisning skal også ha individuell opplæringsplan etter opplæringsloven § 5-5. I tillegg skal det hvert halvår utarbeides en skriftlig oversikt over den opplæringen eleven har fått og en vurdering av utviklingen til eleven.

Tilbud om spesialundervisning skal så langt råd er utformes i samråd med eleven og de som har foreldreansvaret for eleven, og det skal legges stor vekt på deres syn, jf. opplæringsloven § 5-4 siste ledd. Spesialundervisning kan bare gis etter samtykke, jf. opplæringsloven 5-4 andre ledd. Elevens rett til spesialundervisning kan ikke avslås med henvisning til manglende budsjettdekning.

Avvik fra Læreplanverket for Kunnskapsløftet, herunder de samlede kompetansemålene, kan bare gjøres med grunnlag i vedtak om spesialundervisning. Eventuelle avvik må i så fall spesifiseres i vedtaket om spesialundervisning og i den individuelle opplæringsplanen (IOP).

Direktoratet understreker at så lenge det ikke er fattet vedtak om fritak fra opplæringsplikten etter opplæringsloven § 2-1 fjerde ledd er det ikke adgang til å fravike kravene til omfanget av opplæringen. Elever med spesialundervisning skal ha det samme timetallet som andre elever, jf. opplæringsloven 5-1 andre ledd.

Fylkeskommunens plikt til å følge de formkravene som gjelder for spesialundervisning vil begrenses av praktiske forhold knyttet til beboernes/pasientenes oppholdstid i institusjonen. Det vil for eksempel være slik at mange beboere/pasienter oppholder seg i institusjonen i så kort tid at fylkeskommunen ikke vil rekke å utrede et eventuelt behov for spesialundervisning før pasienten utskrives. Dersom eleven har et vedtak om spesialundervisning og IOP fra sin hjemskole, vil fylkeskommunen måtte ta stilling til om denne dokumentasjonen kan benyttes for opplæringen av eleven mens vedkommende er i institusjon. Det legges til grunn at det i så fall må kunne fattes et tidsbegrenset enkeltvedtak om spesialundervisning på grunnlag av annen dokumentasjon enn uttalelse fra fylkeskommunal PP-tjeneste, for eksempel opplysninger innhentet fra den grunn- eller videregående skolen som eleven går på til vanlig.

I og med at forholdene rundt opplæringssituasjonen vil kunne variere mellom ulike læresteder, er det påkrevet at fylkeskommunen foretar en vurdering av om eleven trenger en annen form for spesialundervisning enn hva som fremgår av en eventuell tidligere dokumentasjon (enkeltvedtak, sakkyndig vurdering eller IOP) for den opplæringen som eleven vil bli tilbudt i regi av fylkeskommunen mens eleven er i institusjon. Denne vurderingen må foretas av fylkeskommunen på bakgrunn av en utredning fra fylkeskommunens PP-tjeneste, jf. opplæringsloven §§ 5-3 og 5-6.

Postadresse:

Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO

Besøksadresser:

Kolstadgata 1, Oslo

Britveien 4, Molde

Parkgata 36, Hamar

Telefon:

+47 23 30 12 00

Telefaks:

+47 23 30 12 99

E-post:

post@utdanningsdirektoratet.no

Internett:

www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:

7694 05 10879

Org.nr.:

NO 970 018 131 MVA

Det blir ellers vist til ny veileder om spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp;
http://udir.no/upload/Brosjyrer/Veiledn_Spesialundervisn_2009.pdf

6.2. Vedrørende spesialpedagogisk hjelp

Barn under opplæringspliktig alder, som har et særlig behov for spesialpedagogisk hjelp, har rett til dette etter opplæringsloven § 5-7. Hovedformålet med denne hjelpen er å støtte opp under barnets utvikling og bidra til at barnet blir bedre rustet til å begynne i grunnskolen.

Den tiden barnet er i barnevern- eller helseinstitusjon, er det fylkeskommunen som er ansvarlig for å ivareta denne rettigheten, jf. opplæringsloven §§13-2 og 13-3a.

Spesialpedagogisk hjelp er omfattet av flere av de samme reglene som spesialundervisning, men retten til individuell opplæringsplan (IOP) gjelder ikke i forhold til opplæringsloven § 5-7. Det skal imidlertid fattes enkeltvedtak om slik hjelp etter at det er foretatt en sakkyndig vurdering av fylkeskommunens PP-tjeneste, jf. opplæringsloven §§ 5-3 og 5-6.

Det vises for øvrig til pkt. 5.1. ovenfor for nærmere redegjørelse for regelverket, som vil gjelde tilsvarende for barn i førskolealder med behov for spesialpedagogisk hjelp så langt det passer.

Også i denne sammenheng vises det til ovennevnte veileder om spesialundervisning og spesialpedagogisk hjelp.

7. Plikt for fylkeskommunen til å ha et forsvarlig system for oppfyllelse av rettigheter etter opplæringsloven for beboere/pasienter i institusjon

Fylkeskommunen må ha et forsvarlig system for å oppfylle ovennevnte lovkrav, jf. opplæringsloven § 13-10.

Lovens krav til forsvarlig system etter opplæringsloven § 13-10 innebærer blant annet at:

- Fylkeskommunens rutiner må sikre at opplæring uavhengig av sted er i samsvar med regelverket, herunder Læreplanverket for Kunnskapsløftet, og at det eventuelt foreligger enkeltvedtak om spesialundervisning på grunnlag av sakkyndig vurdering og samtykke fra de som har foreldreansvaret.
- Fylkeskommunen skal ha rutiner som sikrer oversikt over de elevene som til enhver tid er i en barnevern- eller helseinstitusjon.
- Det må foreligge skriftlige avtaler mellom fylkeskommunene og kommuner/skoler som avklarer ansvar og rapporteringsrutiner.
- Det kreves rutiner for systematiske tilbakemeldinger fra kommunen/skolen til fylkeskommunen vedrørende skolesituasjonen for hver enkelt elev, samt oppfølging av disse tilbakemeldingene.
- Det kreves rutiner for at rette vedkommende med omsorgsansvar blir informert om elevens opplæringsinstitusjon.
- Det må være rutiner for at det ikke gjøres avvik fra Læreplanverket for Kunnskapsløftet uten vedtak om spesialundervisning.

Postadresse:

Postboks 2924 Tøyen, 0608 OSLO

Besøksadresser:

Kolstadgata 1, Oslo

Britveien 4, Molde

Parkgata 36, Hamar

Telefon:

+47 23 30 12 00

Telefaks:

+47 23 30 12 99

E-post:

post@utdanningsdirektoratet.no

Internett:

www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:

7694 05 10879

Org.nr.:

NO 970 018 131 MVA

Vår saksbehandler: Jens Kristian Jebsen og Kristin Holma Andersen

- Det må iverksettes systematisk oppfølging fra oppfølgingstjenesten, jf. opplæringsloven § 3-6, av beboere i institusjoner som er over grunnskolealder og som ikke ønsker et skoletilbud.
- Det må etableres systemer for å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp for beboere/pasienter i barnevern- og helseinstitusjoner, jf. opplæringsloven § 5-7.

Ovennevnte krav må skriftliggjøres i fylkeskommunens forsvarlige system for å oppfylle gjeldende lovkrav, jf opplæringsloven § 13-10.

Med vennlig hilsen

Erik Bolstad Pettersen
divisjonssdirektør

Hilde Austad
fungerende avdelingsdirektør

Rundskrivet er offentliggjort på Utdanningsdirektoratets hjemmeside
<http://www.utdanningsdirektoratet.no> (Vis Rundskriv i menyen)